



Լալա ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

ՀՀ ոստիկանության կրթահամալիրի ասպիրանտ,

ՀՀ ոստիկանության կրթահամալիրի ակադեմիայի իրավագիտության

ֆակուլտետի պեդագոգական և իրավունքի տեսության ու սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի դասախոս, ոստիկանության կասպիրանտ

ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՆՈՐԳԱՎՈՐՎԱԾ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՈՐԱԿՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ ՓԱՏԱԿԱՆ ՍԽԱԼԻ ԴԵՊՔՈՒՄ

Հանցանքի միջնորդավորված կատարման ճիշտ քրեաիրավական գնահատականը ենթադրում է նաև միջնորդավորված կատարողի դիտավորության բացահայտումը և այն հանգամանքի պարզումը, թե որքանով է վերջինս ճիշտ ընկալել իր արարքի փաստական հանգամանքները: Այլ կերպ ասած՝ իրավակիրառողը պետք է պատշաճ գնահատականի արժանացնի միջնորդավորված կատարողի ոչ միայն ճիշտ, այլև սխալ պատկերացումները արարքի փաստական հանգամանքների վերաբերյալ: Այս առումով առանձին հետաքրքրություն են ներկայացնում փաստական սխալի դեպքում հանցանքի միջնորդավորված կատարման որակման հարցերը:

Քրեաիրավական գրականության մեջ առկա են սխալի տարբեր բնորոշումներ: Որոշ հեղինակներ սխալը բնորոշում են որպես անձի մոլորություն իր կողմից կատարված արարքի փաստական և իրավաբանական հատկանիշների վերաբերյալ¹, որոշները՝ որպես անձի ոչ ճիշտ պատկերացում իր կողմից կատարված արարքի և դրա հետևանքների փաստական և իրավաբանական հատկանիշների վերաբերյալ², երրորդները՝ որպես անձի մոլորություն իր հանրորեն վտանգավոր արարքի այն օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ հատկանիշների վերաբերյալ, որոնք այն բնութագրում են որպես հանցագործություն³:

Վերոնշյալ բնորոշումների հաշվի առնելով՝ կարծում ենք, որ «փոխզիջումային» տարբերակ է Ա. Ի. Ռատոգի

առաջարկած հասկացությունը՝ սխալը անձի մոլորությունն է կատարված արարքի իրավաբանական բնութագրի կամ այն փաստական հանգամանքների վերաբերյալ, որոնք որոշում են արարքի հանրային վտանգավորության բնույթն ու աստիճանը⁴:

Հանցանքի միջնորդավորված կատարման դեպքում փաստական սխալը դրսևորվում է նրանում, որ անձը կարծում է, թե հանցանքը կատարում է այնպիսի անձի օգտագործելու միջոցով, ով օրենքի ուժով ենթակա չէ քրեական պատասխանատվության, սակայն իրականում վերջինս ենթակա է քրեական պատասխանատվության: Անդրադառնալով հանցանքի միջնորդավորված կատարման դեպքում փաստական սխալի քրեաիրավական նշանակությանը՝ հարկ է նշել, որ գործող քր. օր.-ով փաստական սխալի դեպքում արարքի որակմանն առնչվող հարցերը կարգավորված չեն: Նման իրավիճակների քրեաիրավական գնահատականը պետք է տրվի՝ հաշվի առնելով քրեական իրավունքի գիտության մեջ արտահայտված և դատաքննչական պրակտիկայում կիրառվող մոտեցումները:

Այսպես՝ ըստ Ն.Վ. Բարանկովի, եթե անձը կարծում է, թե հանցանքի կատարման է ուղարկում հանցագործության սուբյեկտ չհանդիսացող անձի, բայց պարզվում է, որ կատարողը կարող է ինքնուրույն պատասխանատվություն կրել, ապա արարքը որակվում է որպես հանցագործության միջնորդավորված կատարման փորձ⁵:

ՄԱՅԻՍ - ՀՈՒՆԻՍ 2018 5 - 6 (227-228)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Դրան հակառակ՝ Տ. Ի. Բեգրուկովան գտնում է, որ փաստական սխալի դեպքում արարքը որպես հանցավոր՝ որակելը ճիշտ չէ, այն պետք է որակել որպես ավարտված հանցագործություն՝ հաշվի առնելով հանցավորի դիտավորության ուղղվածությունը: Որպես հիմնավորում՝ հեղինակը նշում է, որ հանցավորձի և փաստական սխալի դեպքում հանցավոր արդյունքը վրա չի հասնում տարբեր պատճառներով. հանցավորձի դեպքում այդպիսի պատճառներ են անձից անկախ հանգամանքները, իսկ փաստական սխալի դեպքում՝ անձի գիտակցության կողմից արարքի ոչ ճիշտ գնահատումը: Գիտակցությունը, ըստ հեղինակի, հանդիսանում է մարդու հոգեկանի անբաժան մաս և չի կարող համարվել անձից անկախ հանգամանք⁶:

Այսպիսի որակման էությունը կայանում է նրանում, որ իրավակիրառողը արարքի փաստական հանգամանքները գնահատում է ոչ թե օբյեկտիվ իրականությունը հաշվի առնելով, այլ այնպես, ինչպես դրանք ընկալել է հանցանք կատարած անձը: Մասնավորապես, եթե միջնորդավորված կատարողը կարծել է, թե հանցանքը կատարում է այնպիսի անձին օգտագործելու միջոցով, ով չի հասել քրեական պատասխանատվության տարիքի, սակայն իրականում վերջինս օժտված է հանցագործության սուբյեկտի բոլոր հատկանիշներով, ապա արարքը կորակվի որպես հանցանքի միջնորդավորված կատարում, ոչ թե դրա փորձ:

Սակայն, մեր կարծիքով, վերջին մոտեցումը ճիշտ չէ, և քննարկվող իրավիճակում անձի արարքը պետք է որակել որպես հանցանքի միջնորդավորված կատարման փորձ: Կարծում ենք՝ քննարկվող իրավիճակում անձի փաստական սխալը պետք է ազդի արարքի որակման վրա: Այս առումով Պ. Ս. Դազեյը, ըստ նշանակության, սխալները դասակարգում է էական և ոչ էական սխալների: Ըստ հեղինակի՝ այսպիսի դասակարգու-

մը կարևոր գործնական նշանակություն ունի, քանի որ այն կարող է ազդել արարքի որակման վրա: Եթե անձը սխալվում է այնպիսի փաստական հանգամանքների հարցում, որոնց հետ օրենսդիրը կապում է քրեական պատասխանատվության հիմքն ու սահմանները, ապա այդպիսի սխալը համարվում է էական⁷: Ուստի ելնելով վերոնշյալ դասակարգումից՝ կարելի է պնդել, որ սխալի քննարկվող տեսակը դասվում է էական սխալների շարքին, քանի որ այն ազդում է արարքի որակման վրա:

Բացի այդ՝ քննարկվող իրավիճակում արարքին ճիշտ քրեաիրավական գնահատական տալու համար անհրաժեշտ է պարզել, թե փաստական սխալի որ տեսակն է առկա տվյալ դեպքում: Ուսումնասիրելով քրեաիրավական սխալին վերաբերող գրականությունը, վերլուծելով սխալի դասակարգման տեսակները՝ հանգում ենք այն եզրակացությանը, որ քննարկվող իրավիճակում առկա է փաստական սխալ պատճառական կապի զարգացման մեջ: Այսպես՝ անձը կարծում է, թե քրեական օրենքով պաշտպանվող շահերին վնասը կպատճառվի իր արարքից (միջնորդավորված ձևով), այնինչ իրականում այդ վնասը անմիջականորեն պատճառվում է քրեական պատասխանատվության ենթակա մեկ այլ անձի արարքից: Քանի որ, ինչպես գիտենք, սխալի քրեաիրավական նշանակությունը օրենքով սահմանված չէ, ապա պետք է առաջնորդվել գիտության մեջ ընդունված մոտեցմամբ, ինչի համաձայն՝ պատճառական կապի մեջ փաստական սխալի տվյալ տեսակի դեպքում արարքը ենթակա է որակման որպես հանցավորձ: Հատկանշական է, որ այս մոտեցումն արտացոլվել է նաև ՀՀ նոր քրեական օրենսգրքի նախագծում, որի հոդված 29-ի (Սխալը արարքի փաստական հանգամանքների մեջ) 3-րդ մասի համաձայն՝ «Եթե անձի դիտավորության մեջ ընդգրկված վտանգավոր հետևանքներն



առաջանում են ոչ թե անձի արարքից, այլ ուրիշ պատճառներով, ապա անձը ենթակա է քրեական պատասխանատվության դիտավորության մեջ ընդգրկված հանցագործության փորձի համար»:

Այսպիսով՝ ելնելով վերոգրյալ հիմնավորումներից՝ կարելի է ձևակերպել հանցանքի միջնորդավորված կատարման դեպքում փաստական սխալի որակման հետևյալ կանոնը: Եթե անձը կարծել է, թե հանցանքը կատարում է այնպիսի անձին օգտագործելու միջոցով, ով օրենքի ուժով ենթակա չէ քրեական պատասխանատվության, սակայն իրականում վերջինս ենթակա է քրեական պատասխանատվության, ապա արարքը պետք է որակել որպես հանցանքի միջնորդավորված կատարման փորձ:

Հարկ ենք համարում նաև անդրադառնալ քննարկվող իրավիճակին հակառակ իրադրությունը, ինչը ևս, կարծում ենք, առանձնահատուկ հետաքրքրություն է ներկայացնում: Խոսքն այն իրավիճակի մասին է, երբ անձը կարծել է, թե հանցանքի կատարման է դրդել այնպիսի անձի, ով ենթակա է քրեական պատասխանատվության, սակայն իրականում վերջինս օրենքի ուժով ենթակա չէ քրեական պատասխանատվության:

Նշված իրավիճակում արարքի որակման վերաբերյալ գիտնականների կարծիքներն ինչպես միշտ միանշանակ չեն: Օրինակ՝ այս խնդրի շուրջ 20-րդ դարի 60-ական թվականներին իր կարծիքն է արտահայտել Մ. Ի. Կովալյովը: Ըստ հեղինակի՝ եթե անձը կարծել է, թե հանցագործության է դրդում մեղսունակ անձին, սակայն իրականում վերջինս հանրորեն վտանգավոր արարքը կատարել է անմեղսունակության վիճակում, ապա արարքը ենթակա է որակման որպես հանցագործության դրդաբանություն⁹:

Չկիսելով հեղինակի մոտեցումը՝ նշենք, որ կարծում ենք՝ փաստական սխալի այս տեսակը մույնպես պետք է դասել էական սխալների շարքին: Այդպի-

սի սխալը պետք է ունենա քրեաիրավական նշանակություն, քանի որ այն ազդում է արարքի որակման վրա: Քննարկվող իրավիճակում արարքը որպես հանցագործության դրդաբանություն որակելը հակասում է հանցակցության ակցետորային տեսության դրույթներին, քանի որ առանց կատարողի դրդիչ է առկա լինում: Ինչպես գիտենք, ակցետորային տեսության համաձայն՝ կատարողը հանցակցության կազմում գլխավոր դերակատարն է, ուստի կատարողի բացակայությունը հանգեցնում է նաև հանցակցության բացակայության¹⁰: Քր. օր.-ի հոդված 38-ի 4-րդ մասի համաձայն՝ հանցագործության դրդիչ է համարվում այն անձը, ով մեկ ուրիշ անձի դրդել է **հանցանք** (ընդգծումը մերն է՝ Լ. Գ.) կատարելուն: Սա նշանակում է, որ դրդիչը չի կարող ինքնուրույն հանդես գալ առանց կատարողի և վերջինիս կողմից կատարված հանցանքի:

Քննարկվող հարցի հետ կապված համամիտ ենք Ն. Վ. Բարանկովի հետ, ով նշում է, որ եթե անձը կարծում է, թե հանցանքի կատարման է դրդում մեղսունակ և քրեական օրենքով պատասխանատվության տարիքի հասած ֆիզիկական անձի, բայց իրականում վերջինիս մոտ բացակայում են վերոնշյալ հատկանիշները կամ դրանցից մեկը, ապա արարքը պետք է որակել որպես տվյալ հանցագործության դրդաբանություն¹¹:

Ամփոփելով շարադրանքը՝ հարկ ենք համարում նշել նաև, որ հանցանքի միջնորդավորված կատարման դեպքում փաստական սխալի քրեաիրավական նշանակությունը պետք է սահմանափակվի բացառապես արարքի որակմանը վերաբերող հարցերի շրջանակով: Ուստի քննարկված իրավիճակներում անձի արարքը որպես հանցավոր զրկելը չպետք է ինքնաբերաբար հանգեցնի պատժի պարտադիր մեղմացման: Ասվածի ապացույցն է հանդիսանում թերևս այն հանգամանքը, որ անձի դիտավորության մեջ ընդգրկված վնասը քրեական օրեն-

քով պաշտպանվող շահերին այնուամենայնիվ պատճառվում է, պարզապես ոչ այն մեխանիզմով, որը պլանավորել էր հանցագործը: Այս առումով լիովին հիմնավորված ենք համարում չ՛հ նոր քրեա-

կան օրենսգրքի նախագծի հողված 75-ով հանցավորձի համար պատժի պարտադիր մեղմացման կանոնի վերացումը, որն ամրագրված է գործող քր.օր.-ի հողված 65-ում:

- ¹ Տե՛ս Коптякова Л.И., Понятие ошибок в советском уголовном праве и их классификация//Проблемы права, социалистической государственности и социального управления, Свердловск, Изд-во Урал. ун-та, 1978, էջ 105-106:
- ² Տե՛ս Советское уголовное право: Общая часть, - М., 1974 г., էջ 177; Курс советского уголовного права, выпуск 2, - М.: Изд-во Наука, 1970, էջ 336; Уголовное право России. Общая часть. Учебное пособие, - М.: Изд-во Юрид.колледж МГУ, 1994, էջ 55; Наумов А.В. Уголовное право, Общая часть, Курс лекций, - М.: Изд-во БЕК, 1996, էջ 233:
- ³ Տե՛ս Гилязов Ф.Г., Особенности вины и значение ошибки в уголовном праве, Уфа, 1993, էջ 20:
- ⁴ Տե՛ս Рагог А.И., Уголовное право Российской Федерации, Общая часть, М.: Изд-во Юрист, 1996, էջ 186:
- ⁵ Տե՛ս Баранков Н.В., Посредственное исполнение преступления, Автореф. дисс....канд. юрид. наук, СПб., 2001, էջ 13-14:
- ⁶ Տե՛ս Безрукова Т.И., Фактическая ошибка: вопросы классификации и квалификации. Дисс. ... канд. юр. наук, Специальность: 12.00.08 - уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право Екатеринбург, 2008, էջ 109:
- ⁷ Տե՛ս Дагель П.С., Обстоятельства, исключющие виновность субъекта и влияющие на форму вины, Советская юстиция, 1973, №3, էջ 14-16:
- ⁸ Տե՛ս, օրինակ, Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք, Բնդիմուր մաս, Դասագիրք բուհերի համար, ԵՊՀ իրավաբանական ֆակուլտետ, Երևան, 2012, էջ 223: Волова, Ю.Д., Ошибка в развитии причинной связи и ее влияние на квалификацию и форму вины / Ю.Д. Волова // Труды молодых специалистов Полоцкого государственного университета, 2007, № 19, էջ 57:
- ⁹ Տե՛ս Ковалев М. И., Соучастие в преступлении //Ученые труды, VI, Свердловск, 1962, էջ 29-30:
- ¹⁰ Տե՛ս Козлов А.П., Соучастие: традиции и реальность, – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001, էջ 11:
- ¹¹ Տե՛ս Баранков Н.В., նշվ. աշխ., էջ 13-14:



RESUME - РЕЗЮМЕ

ISSUES OF QUALIFICATION OF MEDIATED COMMITTAL OF CRIME IN CASE OF FACTUAL MISTAKE

Lala Grigoryan

Postgraduate student of the Educational Complex of the Police of the Republic of Armenia, Lecturer of the Chair of Theory of State and Law and Constitutional Law at the Faculty of Law of the Academy of the Educational Complex of the RA Police, Police Captain

For correct qualification of mediated committal of crime it is necessary to reveal the intent of mediated perpetrator and figure out how much correctly he/she has perceived factual circumstances of committed criminal act. In other words, the investigative bodies and courts have to take into consideration not only correct, but also incorrect perceptions of mediated perpetrator towards factual circumstances of his/her criminal act. In this context the issues of qualification of mediated committal of crime in case of factual mistake acquire special significance.

The issues of criminal-legal qualification of mediated committal of crime in case of factual mistake have been discussed in the article. Author has indicated the possible manifestations of factual mistake in case of mediated committal of crime, as well as has put forward proposals related to qualification of act of mediated perpetrator in case of factual mistake.

Keywords: *crime, mediated committal of crime, factual mistake, intent, qualification of crime, tool of crime.*

КВАЛИФИКАЦИЯ ПОСРЕДСТВЕННОГО СОВЕРШЕНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПРИ ФАКТИЧЕСКОЙ ОШИБКЕ

Լալա Գրիգորյան

Аспирант Образовательного комплекса полиции Республики Армения, преподаватель кафедры теории государства и права и конституционного права юридического факультета академии Образовательного комплекса полиции Республики Армения, капитан полиции

Для правильной квалификации посредственного совершения преступления необходимо выявить умысел посредственного исполнителя и выяснить, насколько правильно он воспринимал фактические обстоятельства своего деяния. Другими словами, следственные органы и суды должны дать уголовно-правовую оценку не только верных, но и ошибочных представлений посредственного исполнителя о фактических обстоятельствах своего деяния. В этом плане особую значимость приобретают вопросы квалификации посредственного совершения преступления при фактической ошибке.

В статье рассматриваются вопросы уголовно-правовой оценки посредственного совершения преступления при фактической ошибке. Автор выделяет возможные проявления фактической ошибки при посредственном совершении преступления, а также представляет предложения по квалификации деяния посредственного исполнителя, допустившего фактическую ошибку.

Ключевые слова: *преступление, посредственное совершение преступления, фактическая ошибка, умысел, квалификация преступления, орудие преступления.*

Բանալի բառեր - *Հանցագործություն, հանցանքի միջնորդավորված կապարում, փաստական սխալ, դիրավորություն, հանցագործության արկուն, հանցագործության գործիք*